

Pētījums „Juridisko pakalpojumu tirgus cenas”

Pētījuma kopsavilkums

Juridiskās palīdzības administrācija (turpmāk – administrācija) sadarbībā ar biedrību „Sabiedriskās politikas institūts” (turpmāk – pētnieki) veica pētījumu „Juridisko pakalpojumu tirgus cenas” (turpmāk – pētījums). Pētījums tika īstenots laika posmā no 2007.gada novembra līdz decembrim, aptaujājot 962 respondentus – zvērinātus advokātus, advokātu palīgus un juristus.

Pētījumam tika izvirzīti divi mērķi:

1. uzzināt esošās juridisko pakalpojumu tirgus cenas un juridiskās palīdzības sniedzēju vērtējumu par juridisko pakalpojumu taksēm maznodrošinātajiem;
2. saņemt juridiskās palīdzības sniedzēju vērtējumu par sadarbību ar administrāciju.

Nosprausto mērķu sasniegšanai tika izstrādāta anketa, kuru izmantoja telefoninterviju veikšanai ar izraudzītajām mērķa grupām. Kā mērķa grupas tika noteiktas – visi Latvijas Republikas teritorijā praktizējoši zvērināti advokāti, advokātu palīgi un juristi, kuri nav atstādināti vai to darbība apturēta. Pētījuma izlases veidošanā vērā tika ņemts arī mērķa grupas prakses vietu sadalījums reģionālajā griezumā, jo 80% pētījuma mērķa grupas strādā Rīgā un Rīgas rajonā.

Pētījuma rezultāti pārskatāmības labad sagrupēti atbilstoši pētījuma mērķiem un pa juridiskās palīdzības veidiem.

Konsultāciju izmaksas un to pamatojums¹

Atbilžu varianti, Ls / stundā	Civillietās, %	Administratīvajās lietās, %	Krimināllietās, %
Līdz Ls 5	0,5	0,5	0,6
Sākot no Ls 5	0,7	0,8	0,7
Līdz Ls 10	3,1	2,6	2,0
Ls 10-15	7,2	6,4	4,6
Ls 15-20	4,7	3,1	3,7
Ls 20-25	12	11,9	10,9
Ls 25 un vairāk	60,9	52,9	50,2
Nav atbildes	10,9	21,7	27,2

Kā rāda pētījuma dati, konsultāciju tirgus cenas civillietās, administratīvajās lietās un krimināllietās ir vienādas – par juridisku konsultāciju maksa par stundu ir 25 lati un vairāk. Respondenti norādījuši, ka honorāru par sniedzamo konsultāciju ietekmē vairāki aspekti:

- Konsultācijas sniegšanas vieta – konsultācijas, kuras sniegtas ofisā, ir salīdzinoši lētākas nekā gadījumos, kad advokātam vai juristam ir jādodas ārpus biroja. Piemēram, juridiskās palīdzības sniegšana cietumā izmaksā 30 latus stundā. Ja konsultācija tiek sniegta ārpus biroja un pilsētas, tad darba samaksai papildus tiek pievienoti transporta, autostāvvietas izdevumi un ceļā pavadītais laiks, ja attālums no biroja līdz klientam ir mērojams stundās.
- Konsultācijas forma – rakstveida konsultācijas ir dārgākas nekā mutiskas konsultācijas.
- Lietas sarežģītība – honorārs civillietās uzturlīdzekļu piedziņas un laulības šķiršanas gadījumos ir mazāks nekā mantas sadales jautājumos, parādu problēmu risināšanas un mantojuma risināšanas jautājumos. Krimināllietās izmaksas ietekmē arī nozieguma smagums – zādzība, laupīšana, laupīšana grupā, vai slepkavība, slepkavība atbildību pastiprinošos apstākļos, vai tas ir atkārtots noziegums, lietā iesaistīto personu skaits,

¹ Visās tabulās respondentu atbildes atspoguļotas procentuālā izteiksmē pēc atbilžu biežuma

pierādījumu esamība vai neesamība, kā arī fakts, vai apsūdzētais atzīst vai neatzīst savu vainu.

- Pakalpojuma sniedzēja kvalifikācija.
- Pakalpojuma saņēmēja maksātspēja – lielākā daļa aptaujāto atzinuši, ka takse ir atkarīga arī no klienta maksātspējas, un klienta labklājības līmenis tiek noteikts subjektīvi.

2006.gada 6.novembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 920 „Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības veidiem, maksimālo stundu skaitu, samaksas apmēru un kārtību” (turpmāk – MK noteikumi), pēc kuriem šobrīd tiek veikta atlīdzība par juridiskās palīdzības sniegšanu, nosaka, ka par vienu konsultācijas stundu civillietās, administratīvajās lietās un krimināllietās samaksa ir 7 latu.

Procesuāla dokumenta sagatavošana, kas nav kasācijas vai apelācijas sūdzība, (prasības, prasības pieteikuma, pieteikuma) sagatavošanas izmaksa un to pamatojums

Atbilžu varianti, Ls / stundā	Civillietās, %	Administratīvajās lietās, %	Krimināllietās, %
Ls 5-10	0,1	0,1	0,1
Ls 10-15	4,5	3,3	3,6
Ls 15-20	5,1	4,9	3,7
Ls 20-25	12,0	11,1	10,0
Ls 25 un vairāk	68,0	59,4	53,8
Nav atbildes	10,4	21,2	28,7

Respondenti civillietās, administratīvajās lietās un krimināllietās visbiežāk norādījuši, ka prasības, prasības pieteikuma un pieteikuma sagatavošana maksā 25 latus par stundu un vairāk. Savukārt MK noteikumi par šādu juridisku pakalpojumu paredz 10 latu lielu samaksu par stundu. Respondenti norādījuši, ka līdzīgi kā par juridisku konsultāciju arī par prasības un prasības pieteikuma sagatavošanas honorāru ietekmē vairāki aspekti:

- Ieguldītās darba stundas, kas nepieciešamas dokumenta izstrādei.
- Lietas sarežģītība un / vai nozieguma smagums – analogiski kā juridisku konsultāciju gadījumā, arī honorāra noteikšanā par prasības un prasības pieteikuma sagatavošanu tiek ņemta vērā lietas sarežģītība civillietās un administratīvajās lietās, bet krimināllietās arī nozieguma smagums.
- Maksas izziņas – apmaksai tiek iekļauti arī izdevumi, kas saistīti ar dokumenta sastādīšanai nepieciešamo izziņu iegūšanu.

Apelācijas un kasācijas sūdzības sagatavošana

Atbilžu varianti, Ls / par dokumentu	Apelācija, %	Kasācija, %
Ls 15-20	0,1	0,1
Ls 20-30	2,3	2,2
Ls 30-35	7	6,4
Ls 35-40	2,5	2,4
Ls 40-45	4,1	3,8
Ls 45-50	12,3	11,7
Ls 50 un vairāk	58,1	57,6
Nav atbildes	13,7	15,7

Pētījumā respondenti visvairāk norādījuši, ka apelācijas un kasācijas sūdzības sagatavošanas likme ir 50 un vairāk latu. MK noteikumi nosaka, ka juridiskās palīdzības sniedzējam par apelācijas sūdzības sagatavošanu izmaksā 20 latus, bet par kasācijas sūdzības sagatavošanu – 30 latus.

Aptaujātie advokāti, advokātu palīgi un juristi minējuši, ka praksē apelācijas un kasācijas sūdzības sagatavošanas izmaksas veido vairāki kritēriji:

- Ieguldītās darba stundas.
- Tas, vai juridiskās palīdzības sniedzējs iesaistījies lietā jau no paša sākuma vai tikai apelācijas stadijā. Ja speciālists strādā pie konkrētās lietas jau no sākuma, tad izmaksas ir salīdzinoši zemākas nekā tad, ja pārņem lietu, pie kuras iepriekš strādājis kāds cits.
- Lietas sarežģītība un nozieguma smagums.

Pārstāvība tiesā

Atbilžu varianti, Ls / stundā	Civillietās, %	Administratīvajās lietās, %	Krimināllietās, %
Līdz Ls 10	0,3	0,3	0,3
Ls 10-15	3,1	2,9	2,9
Ls 15-20	1,4	0,9	1,1
Ls 20-25	13,3	11,7	11,9
Ls 25 un vairāk	68,2	60,1	56,4
Nav atbildes	13,8	24,2	27,6

Vairums aptaujāto advokātu, advokātu palīgu un juristu norādīja, ka par pārstāvību tiesā stundas likme ir 25 un vairāk latu. Savukārt MK noteikumi nosaka, ka juridiskās palīdzības sniedzējam par pārstāvību un aizstāvību tiesā izmaksā 10 latus stundā.

Kā norādīja pētījuma respondenti honorārs par pārstāvību tiesā tiek aprēķināts, ņemot vērā sekojošus kritērijus:

- Tiesvedības instance – pirmās instances tiesā izmaksas ir relatīvi zemākas nekā nākamajās instancēs.
- Lietas sarežģītība un / vai nozieguma smagums – līdzīgi kā honorāra aprēķināšanai konsultāciju gadījumā arī šajā gadījumā būtiska loma krimināllietās ir nozieguma smagumam – tā ir zādzība, laupīšana, laupīšana grupā, slepkavība, slepkavība vainu pastipriņošos apstākļos, kā arī pierādījumu esamība vai neesamība, iesaistīto personu skaits, ka arī, vai apsūdzētais noliedz / atzīst savu vainu.
- Speciālista kvalifikācija – piemēram, advokāts, kurš darbojas ar īpaši smagiem noziegumiem un pārstāv apsūdzētos tiesā, nosaka divas, trīs un pat četras reizes augstāku darba samaksas likmi nekā jurists, kurš darbojas pamatā ar salīdzinoši vienkāršām lietām.
- Ceļā uz tiesu pavadītais laiks – ja ceļā tiek pavadīts vairāk stundu nekā tiesas zālē, tad honorāru aprēķina divējādi: klients apmaksā ceļā pavadītās stundas pēc tādās pašas vai mazākas likmes, kāda ir par tiesas zālē pavadīto stundu. Otrs variants – klients apmaksā visu advokāta darba dienu, kuras laikā notiek tiesvedība.
- Transporta izdevumi, komandējuma nauda un viesnīcas rēķinu apmaksa – kā pašsaprotams tiek pieņemts, ka juridiskās palīdzības sniedzējs sava darba rēķinā iekļauj transporta izdevumus, bet atsevišķos gadījumos, kad tiesvedība nav risināma vienas dienas laikā, arī viesnīcas izdevumus un komandējuma naudu.
- Tiesvedībai nepieciešamie maksas dokumenti un izziņas.

Teju puse (48,6%) aptaujāto respondentu uzskata, ka juridisko pakalpojumu, kas sniegti maznodrošinātām personām, apmaksai nav jāatšķiras no standarta juridiskā pakalpojuma cenas. 32,5% respondentu uzskata, ka likmei tomēr būtu jāatšķiras, pārējiem šajā jautājumā nebija atbildes. Respondenti norādīja, ka darbs ar maznodrošinātajiem ir ļoti darbietilpīgs un sarežģīts, jo šim klientu lokam ir:

- zema kompetence juridiskos jautājumos;
- nespēja saprast un iedziļināties lietas būtībā, tādēļ speciālistam papildus jāiegulda darbs un laiks, kas kavē lietas gaitu;

- „ielaistās” problēmas, tajā skaitā bieži trūkst nepieciešamo dokumentu;
- neadekvāta uzvedība un emocionāla nestabilitāte.

No visiem aptaujātajiem respondentiem 89% atzina, ka ir informēti par sadarbības iespējām ar Juridiskās palīdzības administrāciju, 9% šādas informācijas nebija, bet pārējiem nebija atbildes šajā jautājumā. 78,5% respondentu kā iemeslus, kāpēc neslēdz sadarbības līgumu ar administrāciju, norāda gan lielo darba apjomu, kas nepieciešams šo klientu apkalpošanai, gan to, ka tas nav prestiži, tomēr kā galvenais iemesls tik minēts neapmierinošs darba atalgojums, jo netiek apmaksāti izdevumi, kas radušies darba procesā:

- biroja izmaksas: telpu īre un apsaimniekošana;
- dokumentu kopēšana: izkopējumi no lietām tiesās;
- degvielas un transporta izdevumi: klientu un institūciju apmeklēšana, kas atrodas citā pilsētā vai rajonā nevis advokāta prakses vietā;
- laiks, kas nepieciešams dažādu neprocesuāla rakstura dokumentu un prasības pieteikuma sagatavošanai, piemēram, zemesgrāmatai, valsts zemes dienestam, arhīviem utt.;
- ceļā pavadītais laiks, piemēram, uz institūcijām dokumentu vākšanas procesā vai pie klienta, kurš atrodas izolatorā;
- laiks, kas tiek patērēts iepazīstoties ar dokumentiem.

Savukārt 27,6% respondentu atbildēja, ka neslēdz līgumu ar administrāciju savas noslogotības dēļ, jo ir izveidojies savs klientu loks, tai skaitā arī korporatīvie klienti, kas veido pamata darba apjomu.

Lielāko daļu respondentu (81,7%) neapmierina MK noteikumu noteiktais samaksas apmērs, jo, viņuprāt, samaksas sistēmai jābūt elastīgai un tai jāmainās līdzīgi ekonomiskām izmaiņām valstī un jāpalielinās proporcionāli inflācijas pieguma procentam. Tika izteikti priekšlikumi, ka esošam apmaksas apmēram jāpalielinās aptuveni par 30 %.

Pētījumā respondenti norādīja gan uz esošajām problēmām, gan iespējamiem to risinājumiem. Apkopojot pētījuma rezultātus, kā galvenie secinājumi un ierosinājumi minami:

- Maznodrošināto personu tiesības uz taisnīgu tiesu ne vienmēr var nodrošināt tikai ar valsts apmaksātu juridisko palīdzību, jo civilprocesā notiek sacīkstes princips.
- MK noteikumus nepieciešams papildināt, iekļaujot sekojošu pakalpojumu apmaksu no valsts budžeta līdzekļiem:
 - tiesu ekspertīzes (DNS, būvniecības u.c.);
 - būvniecības speciālista pakalpojumus tāmes sastādīšanai nodarīto zaudējumu apjoma noteikšanai;
 - nepieciešamo dokumentu tulkojumus;
 - prasības sastādīšanai nepieciešami noraksti no Zemesgrāmatas vai Valsts zemes dienesta;
 - ir klienti, kuri veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties uz tiesas sēdi, bet advokāts bez notariāli apliecinātas pilnvaras var pārstāvēt klientu tikai viņa klātbūtnē, tādēļ vajadzētu apmaksāt advokāta pilnvaras notariālās apliecināšanas izmaksas.
- Atbrīvojot maznodrošinātas personas no tiesas izdevumu segšanas, tajā skaitā no kancelejas nodevas par liecinieku pieaicināšanu.
- Apmaksāt dokumentu kopēšanu – gan prasības pieteikuma sagatavošanai nepieciešamos, gan izkopējumus no civillietu materiāliem tiesās.
- Šobrīd MK noteikumos nav paredzēta apmaksāta neprocesuāla rakstura dokumentu sastādīšana, taču bez dokumentu pieprasījumiem dažādām institūcijām (visbiežāk, zemesgrāmatas, valsts zemes dienests, valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra utt.) prasības pieteikumu nav iespējams sastādīt.
- Jāpalielina apmaksājamo konsultācijas stundu un sagatavojamo procesuālo dokumentu skaits, kas šobrīd ir nepietiekams.

- Krimināllietās vidējais tiesvedības stundas skaits nav liels un šie apmaksas noteikumi būtu pārskatāmi par labu ar lietas sagatavošanu saistīto izdevumu apmaksai.
- Norēķinu periods ar advokātiem būtu jāsamazina līdz 2 nedēļām.
- Par lietas sagatavošanu ir noteikta zema apmaksā, kas, kā norāda respondenti, neveicina aizstāvības kvalitāti.

No pētījuma izriet, ka apmaksas apmērs par sniegto juridisko palīdzību ir nepietiekošs un tas neveicina juridiskās palīdzības sniedzēju darba kvalitāti. Iegūtie rezultāti norāda, ka aplūkots jautājumu loks ir aktuāls un ir nepieciešams dažādu nozaru speciālistu kompleksu skatījumus uz šo problemātiku.